

Keizerrijk in een trein

Achtergrond - 16 juli 2018 - Auteur: Ingrid Bosman

Honderd jaar nadat hij naar Nederland vluchtte, passeert de Duitse keizer Wilhelm II opnieuw de grens. In een trein, net als toen. Theatergezelschap Das Letzte Kleinod houdt vanaf 19 juli halt in het Spoorwegmuseum in Utrecht met de Duits-Nederlandse productie 'Wilhelm*ina'. Een tragi-komisch portret van een afgedankte vorst. "We hoeven hem niet te sparen."

Zoveel verschillende uniformen had keizer Wilhelm II dat hij soms drie keer per dag een ander aantrok. Maar het tenue waarmee hij in de voorstelling 'Wilhelm*ina' op het toneel verschijnt, was daar zeker niet bij, ook al is het behangen met zilveren tressen, medailles en andere ere-tekenen. In 1966 liep in het groene jasje een Duitse schutterskoning rond. Het is de ironie ten top.

De voorstelling is gebaseerd op interviews met nog levende getuigen en hun nakomelingen en wordt daarom als documentair theater gepresenteerd. Maar het stuk schetst bij vlagen een karikaturaal beeld van de laatste Duitse keizer. Toch is regisseur Jens-Erwin Siemssen niet uit op een uitvergroting. "Hij wás nu eenmaal een karikatuur. Althans, dat is het beeld zoals het uit al die gesprekken oprijst." Eén waarheid is er natuurlijk niet, zegt Siemssen. "Of ze ligt zoals gewoonlijk in het midden. We hoeven hem in elk geval niet te sparen".

Ijsberen over het perron

Der Reisekaiser werd Wilhelm II spottend genoemd. Wanneer de keizerlijke trein eind oktober 1918 uit Potsdam vertrekt, is de reislust ver te zoeken. Hij moet het vege lijf zien te redden. Duitsland heeft de Eerste Wereldoorlog verloren, de geallieerden beschouwen de keizer als oorlogsmisdadiger en een revolutie is aanstaande. Op 10 november komt Wilhelm II met zijn entourage aan in het Limburgse Eijsden. Urenlang ijsbeert hij daar over het perron, wachtend tot het koningin Wilhelmina behaagt de grens voor hem te openen.

De voorstelling is gebaseerd op interviews met nog levende getuigen en hun nakomelingen

Het had bij wijze van spreken ook Bad Bentheim kunnen zijn, een bij toeristen geliefd kuuroord net over de grens bij Oldenzaal. Dat was afgelopen week na onder meer Potsdam en Frankfurt an der Oder de laatste Duitse stop in de tournee

van 'Wilhelm*ina'. Voor de trein van het reizende theatergezelschap Das Letzte Kleinod was in Bad Bentheim een zijspoor beschikbaar bij een in onbruik geraakt station. Alsof dat nog niet genoeg symboliek is: Wilhelmina logeerde regelmatig in het stadje. Haar tante Pauline resideerde op de burcht.

Narcistisch en beklagenswaardig

Zo kan het dat op een zwoele zomeravond 'Leve de keizer!' langs een Bentheimer bosrand schalt. Gevolgd door een wat lacherig saluut van het publiek, dat op commando een driewerf 'hoog' aanheft. In korte, stripachtige scènes wordt de aanloop naar Wilhelms ballingschap uitgebeeld, waarna de keizer en andere historische personages de toeschouwers in de wagons uitnodigen. Zijn adjudant Ilsemann, zijn tweede vrouw keizerin Hermine, koningin Wilhelmina en Elisabeth, dochter van graaf Van Bentinck. De graaf verleende Wilhelm tijdelijk onderdak op kasteel Amerongen, voordat de keizer zijn intrek nam in Huis Doorn waar hij in 1941 zou overlijden.

In de als eetzaal, salon en werkkamer ingerichte treinwagons spreken ze het publiek bijna persoonlijk toe, ieder vanuit hun eigen invalshoek. Uit dat mozaïek komt Wilhelm II vooral naar voren als een narcistische en beklagenswaardige figuur. Maar het laat ook zijn andere gezicht zien. De weldoener, die in de omgeving van Huis Doorn op handen werd gedragen. De sociale werkgever, die zijn favoriete bosarbeider als een gelijke beschouwde. De eenzame oude man. Soms klinken letterlijke citaten van de geïnterviewden door in de tekst. Dat werkt vervreemdend, bijvoorbeeld wanneer adjudant Ilsemann de keizer vergelijkt met Trump. De commentaren leggen ook drijfveren van zijn entourage bloot, zoals de nazi-sympathieën van keizerin Hermine. En had Wilhelmina een dubbele agenda?

Tijd vóór Hitler

De interactie in de voorstelling is aan Lyane en Jan de Bakker uit Emmen wel besteed. “Je wordt echt meegenomen in het verhaal”. Hun indruk van de keizer? “Een neurotische man, op het autistische af”, schetst Lyane. Ze zijn vooral voor acteur Richard Gonlag - die Wilhelm speelt - naar Bentheim gekomen. Gonlag is een neef, “en dit is dichterbij dan Utrecht.” Het levert tegelijk een inhaalles geschiedenis op, want het verhaal van Wilhelm en zijn verblijf in Nederland was het stel totaal onbekend.

De keizer en de andere historische personages nodigen de toeschouwers uit in de wagons

Niets om je voor te schamen, wat regisseur en artistiek leider Siemssen betreft. Als Duitser had ook hij geen idee van Wilhelms connectie met Nederland. “Ik heb notabene zes jaar in Amsterdam gewoond. Door toeval kwam ik dit verhaal op het spoor. Toen ik in museum Huis Doorn het mausoleum zag met verse kransen en vlaggetjes was ik perplex. In Duitsland zou je die verering misschien verwachten, maar in Nederland? Bizar!”

Hij besloot de keizer voor even terug te halen en hem bloot te stellen aan een kritische blik. “De Tweede Wereldoorlog heeft heel lang de verhoudingen tussen Nederland en Duitsland bepaald. Maar er is ook een tijd vóór Hitler geweest. Ik vond het spannend de vraag te stellen hoe toen de relatie was, en ook hoe die nu is.” De afstand is een stuk kleiner geworden, stelt hij vast. Des te meer verbaast het hem dat Nederlandse subsidiefondsen geen cent over hadden voor deze productie.

Jongeren bekritisieren Wilhelm II

Het Fonds voor Cultuurparticipatie steunde wel het uitwisselingsproject voor jongeren dat aan de voorstelling is gekoppeld. Onder het motto *Wilhelm*ina, and who am I?* hebben acht Duitse en acht Nederlandse jongeren, onder wie ook vluchtelingen, onder leiding van Juliane Lenssen een aandeel in de voorstelling voorbereid en aan een eigen stuk gewerkt. Ze verdiepten zich onder meer in de vraag wat de Duits-

Nederlandse geschiedenis met hen te maken heeft. Siemssen: “In de voorstellingen in Utrecht zullen ze de keizer openlijk bekritisieren. Kijken wat er dan gebeurt.” De regisseur vindt het vooral mooi om te zien hoe vanzelfsprekend

de jongeren met elkaar omgaan. “Als vrienden. Ik heb het nog anders meegemaakt.”

Al is migratie een belangrijk inhoudelijk thema voor het gezelschap en was Wilhelm naar de letter een asielzoeker, Siemssen is de eerste om te erkennen dat het “belachelijk zou zijn de keizer in zijn protserige trein te vergelijken met de mensen die nu in een rubberboot naar Europa vluchten”. Aan de andere kant biedt het juist weer stof tot discussie, vindt de regisseur. “Want wanneer ben je een vluchteling?”

*'Wilhelm*ina' (Nederlandse versie) is van 19 tot en met 22 juli om 18 en 20 uur te zien in het Spoorwegmuseum in Utrecht.*

*De jongerenvoorstelling '[Wilhelm*ina -and who am I?](#)' is op dinsdag 17 juli om 18 uur te zien in het park van [Huis Doorn](#) (toegang gratis voor jongeren).*

*[Meer informatie over 'Wilhelm*ina', speeldata en tickets](#)*

[Meer informatie over Das letzte Kleinod](#)

Dit is een artikel gedownload via [duitslandinstituut.nl](https://www.duitslandinstituut.nl).

Artikel: <https://www.duitslandinstituut.nl/artikel/27236/keizerrijk-in-ee-trein>